

Råd- och stödcentret Crossroads för EU-migranter: Uppkomst, metod och utveckling

Marika Markovits, Thomas Bjarke

Marika Markovits, direktor, Stockholms Stadsmission.

E-post: Marika.Markovits@stadsmissionen.se.

Thomas Bjarke, verksamhetschef EU-verksamheter, Stockholms Stadsmission.

E-post: Thomas.Bjarke@stadsmissionen.se.

2004 infördes fri rörlighet inom EU. Den erbjuder nya lockande möjligheter för EU:s invånare, men även utmaningar. Efter några år började ideella organisationer av att en ny grupp; arbetssökande EU-migranter; sökte sig till deras sociala verksamheter. Men hjälpen var inte anpassad för gruppen. Bristen på riktat stöd blev uppkomsten till råd- och stödcentret Crossroads. Ett samarbete över gränserna mellan ideella organisationer och myndigheter har varit förutsättningen för öppningen. Liksom ett gediget förarbete. Vad är gruppen i behov av för hjälp? Hur ser balansen ut mellan basbehov och rådgivning och vad har Crossroads arbetsmetod gett för resultat? Från att ha varit ett pionjärsprojekt är verksamheten i dag etablerad och representerar en gemensam önskan om att identifiera lösningar och goda exempel för sociala utmaningar i vår tid.

In 2004 the law of free movement was introduced in the EU. The free movement offers an alluring possibility for the citizens of EU, but also challenges. A few years later, non-governmental organizations started to notice a new group of people visiting their social activities; EU-migrants in search of employment. But the help that was being offered was not suited for that community. The lack of support aimed towards this group was the main reason to start Crossroads, the advice and support center for EU-migrants. Cooperation between NGOs and the authorities have been necessary to start Crossroads, as well as a solid preparatory work. What kind of help is the group in need of? How's the balance between basic needs and counselling and what is the result of Crossroads working method? From being a pioneer project to become an established operation, Crossroads represent a unified desire to identify solutions and good examples for social challenges in our time.

Europa har en lång historia av konflikter, krig, ekonomisk och social oro som har lett till migration av miljontals människor, även i vår närhistoria. Inom EU finns sedan 2004 det så kallade rörlighetsdirektivet. Den fria rörligheten erbjuder nya lockande möjligheter för EU:s invånare, men även utmaningar. Rätten att vistas längre än tre månader i ett annat EU-land gäller i princip enbart personer som är ekonomiskt aktiva och/eller kan försörja sig själva. Generellt har man dessutom som migrerande EU-medborgare inte heller rätt att nyttja andra länders sociala välfärds- och trygghetssystem.

Ett par år efter starten av den fria rörligheten började Stockholms Stadsmission, liksom andra ideella organisationer runt om i Norden, notera en ny målgrupp i sina ordinarie sociala verksamheter. Denna grupp hade inte samma frekvens av att leva i hemlöshet i sina hemländer, av drogberoende eller någon annan form av psykisk ohälsa. Gruppen, arbetsföra män med arbetslivserfarenhet och/eller utbildning, sökte arbete, bostad och information om arbetsmarknadens regler och även om skyldigheter och rättigheter.

Basbehovsförsörjningen var det mest akuta, men det var också viktigt att nå ut med adekvat rådgivning - att helt enkelt kommunicera med de berörda målgrupperna. Det fanns då ingen verksamhet som var anpassad att ge gruppen korrekt och relevant information om det svenska samhället. Även den språkliga barriären var ett problem.

Gediget förarbete

Det var under dessa omständigheter som projekt Crossroads tog form i Stockholm i mars 2011 med syftet att ge stöd till EU-medborgare och tredjelandsmedborgare med permanent uppehållstillstånd i ett annat EU-land, som lever i fattigdom, hemlöshet och/eller arbetslöshet i Stockholm. Och detta genom ett antal bärande metodprinciper: språk- och kulturkompetens, empati, dynamik, lindrande, deltagande, empowerment (hjälp till självhjälp), interaktion mellan individ, grupp och strukturell nivå.

Men innan centret skulle bli verklighet tog ett omfattande och gediget förarbete vid. Dels för att söka finansiering till projektet, dels för att göra intervjuer för att kartlägga målgruppens behov. Det var första gången någonsin som Stockholms Stadsmission sökte EU-medel för att driva ett projekt. Det var även första gången som ESF, Europeiska Socialfonden, där medlen söktes ifrån, prioriterade en så kallat ”innovativ socialfondsinsats i samhälls- och välfärdssektor”, med andra ord ett socialt innovationsprojekt till för en grupp som varken var svensk eller hade personnummer. Parallellt skulle SCB ställa krav på en rapportering grundad på personnummer. För att kunna ta emot gruppen godkände SCB till slut en rapportering på så kallade UNO-koder.

En annan viktig förutsättning var att Stockholms stad visade beslutsamhet i sin vilja att vara delaktig i att driva och finansiera verksamheten, trots att målgruppen inte faller under kom-

munens ansvar, i enlighet med de regler som gäller i och med det så kallade rörlighetsperspektivet. Med förutsättningen att Stockholms Stadsmission var utförare.

När allt var på plats tryckte vi på knappen i november 2010. Då tog mobiliseringsfasen vid. En fas som oftast tar ungefär ett år, men vi hade inte den tiden - det tog fyra månader så hade vi en lokal och personal, vi hade även varit runt i Norden och i Europa; i Helsingfors, Oslo, Köpenhamn, London, Amsterdam, Bryssel, Bukarest och Timisoara (nordvästra Rumänien) för att möta målgruppen och besöka liknande verksamheter som Crossroads. Vi ville se så många relevanta sociala verksamheter som möjligt och samtidigt ta reda på målgruppens strömningar. Efteråt konstaterade vi att det i princip inte fanns någon verksamhet som arbetade både med basbehov och rådgivning. De flesta arbetade med antingen eller. En del arbetade enbart med återvändande, en del enbart med boende och andra fokuserade på information, men gav inte basbehovsstöd.

Och så i mars 2011 öppnade Crossroads.

Inte bara en verksamhet

Råd- och stödcentret Crossroads för EU-migranter är en verksamhet och en viktig livlina för de som har svårt att hitta en egen bostad och försörjning och en vibrerande mötesplats, där nyanlända och mer erfarna EU-migranter utbyter tips och erfarenheter om sin tillfälliga hemstad. Men Crossroads representerar även en ge-

mensam önskan om att identifiera lösningar och goda exempel för sociala utmaningar i vår nutid. Det är en samarbetsmodell, mellan flera olika aktörer med olika perspektiv och kunskap, för att motverka utestängning av fattiga och arbetssökande EU- och tredjelandsmedborgare.

Crossroads handlar även om ett proaktivt påverkansarbete på strukturell nivå; att delta i debatter, föra fram erfarenheter om social utestängning och lyfta dessa till berörda beslutsfattare och media, för att påverka opinionsbildningen. I grunden ligger våra erfarenheter och vår kunskap som har uppnåtts i mötet med de över 9 000 EU-migranter - och 100 nationaliteter - som har passerat genom verksamheten sedan 2011. Crossroads har bidragit till ökad kunskap om målgruppen och visar på olika arbetssätt, kanske framför allt vikten av information för att ge deltagarna en realistisk bild av sina möjligheter.

En kombination av basbehov och rådgivning

Crossroads metod bygger på två ben; basbehov- och rådgivningsverksamhet. Under projekttiden 2011-2014 har arbetet utvecklats utifrån verksamheten och de behov som har framkommit. Verksamheten var just ett metodutvecklingsprojekt; och metoder har utvecklats och förfinats under projektperioden. Det gör att vi kunde utvärdera efter hand för att se vad som gav bäst effekt för deltagarna. Det första verksamhetsåret gick framför allt åt till att utveckla verksamheten, metoderna och personalen. Vid star-

ten arbetade till exempel personalen helt integrerat – samtliga EU-vägledare, som Crossroads personal kallas, hade ansvar för olika stationer inom basverksamheten. Styrgruppen och verksamhetsledningen såg detta som en förutsättning för att man genom basbehovsverksamheten lättare skulle nå ut till deltagarna, det vill säga täcka deras omedelbara behov för att sedan ge kvalificerat råd och stöd i individuella samtal. En annan fördel med att EU-vägledarna var ute i den öppna verksamheten var att de snabbt kunde läsa av förändringar i målgruppernas sammansättningar, deras bakgrunder, varför de sökt sig till Stockholm och vilken typ av stöd de efterfrågar. Med tiden insåg man dock att tiden inte räckte till för att utveckla verksamheten med rådgivande samtal och handlingsplaner, i enlighet med projektbeskrivningen. I dag drivs bas- och rådgivningsverksamheten med personal anpassad för respektive verksamhet.

Basbehovsverksamheten har sett ungefär likadan ut sedan starten 2011. Deltagarna tas emot i en öppen verksamhet klockan 8.00 till 12.00 måndag till fredag. Det finns dusch- och tvättmöjligheter, möjlighet att låna dator, vila en stund, frukost och lunch. Ibland delas även kläder och matpaket ut. På eftermiddagarna erbjuds deltagarna individuell rådgivning och gruppaktiviteter. Utgångspunkten i rådgivningsarbetet är att möta deltagarna på deras villkor och göra individuella handlingsplaner utifrån egna önskemål och behov.

Sett till rådgivningsarbetet är MI, motiverande samtal en stor och viktig

del. Samtliga EU-vägledare är utbildade i metoden, sett som teori är den central inom socialt arbete, liksom inom vårdvetenskap och innehåller två steg: I ett första steg att skapa förståelse och göra en bedömning av individens beredskap för förändring och i ett andra steg att utforma samtalen utifrån förändringsberedskapen. Metoden präglas av öppna frågor, reflekterande, lyssnande samt uppmuntran och självmotiverande uttalanden. Utifrån detta kan Crossroads EU-vägledare, tillsammans med EU-migranten, avgöra vilken typ av handlingsplan och insatser som är relevant. De kan även förmedla kontakter till vårdgivare och även till både svenska och europeiska organisationer och myndigheter.

Crossroads erbjuder även vissa gruppaktiviteter på eftermiddagarna, till exempel hur en arbetsintervju går till och hur ett cv skrivs. Aktiviteterna drivs av volontärer med specialistkunskaper som rekryteras till verksamheten.

Samarbete över gränserna – en förutsättning

Crossroads drivs av Stockholms Stadsmission, Stockholms stad, Arbetsförmedlingen och Frälsningsarmén, med stöd av ESF, Europeiska Socialfonden. Sett till finansieringen har ESF bidragit med 40 % av verksamheten och Stockholms stad och Arbetsförmedlingen har gemensamt bidragit med 60 %. Det är den offentliga medfinansiering som ESF krävt. Dessutom har Stockholms Stadsmission och Frälsningsarmén i sin tur

bidragit med privatfinansiering som ligger utanför ESF:s budget. Detta har varit möjligt tack vare att Stockholms Stadsmission och Frälsningsarmén har mångåriga erfarenheter av arbete med människor som riskerar social utestängning och har byggt upp en insamlingskapacitet med stor legitimitet och stöd av allmänheten. Detta förtroende är även en viktig förutsättning för att kunna utveckla den här typen av sociala insatser som kräver långsiktig bärkraft, även efter att den initiala projektfinsieringen har löpt ut.

Dialogen över gränserna har gett goda förutsättningar för en kontinuerlig metodutveckling och går i linje med Crossroads syfte: att skapa en ny arbetsmetod för att motverka social och ekonomisk utestängning av målgruppen. Konkret innebär det en råd- och nätverksskapande, opinionsbildande och resurssamordnande stödverksamhet.

Alla parter har aktivt bidragit med kompetens och erfarenhet av olika former av insatser för de berörda målgrupperna. Det som förenar är insikten om att man inte ensam och var och för sig kan hantera de utmaningarna som hemlösa EU-medborgare och tredjemedborgare står inför. Genom de olika perspektiv som varje part tillför och en ömsesidig ansvarsfördelning blir insatserna mer bärkraftiga och långsiktiga.

En positiv följd effekt har varit att parterna under perioden har startat nya verksamheter för samma grupp, antingen tillsammans eller var för sig. Detta har varit möjligt tack vare den kunskap som Crossroads har spridit

om deltagarnas situation och samarbetet i projektets styrgrupp.

EU-migranter som resurs

Crossroads huvudmän har lång erfarenhet av att arbeta med människor som står långt ifrån den ordinarie arbetsmarknaden. Verksamhetens samarbete med Arbetsförmedlingen har även gjort det enklare för EU-migranter att registrera sig som arbetsökande. Till verksamheten kommer ett stort antal personer som försörjer sig genom tiggeri. Merparten av deltagarna på Crossroads är så kallade tredjelandsmedborgare, personer som är födda utanför EU men som har varaktigt boende och permanent uppehållstillstånd i ett EU-land, inte EU-medborgare.

I nästa steg ska ett projekt vid namn ”EU-migranter som resurs” stimulera socialt företagande bland EU-migranter för att skapa arbetstillfällen och i och med det öka inkluderingen på lokala arbetsmarknader. Merparten av de som kommer vill arbeta och bör ses som en resurs, därav projektnamnet. Projektet är ett samarbete mellan Skåne-, Linköpings-, Uppsala- och Stockholms Stadsmissioner och syftar till att skapa alternativ försörjning, i Sverige och i hemländerna för de som i dag försörjer sig genom tiggeri. Detta kan till exempel ske genom att en person anlitas för enklare arbeten på dagsbasis eller genom utbildning inom språk och specifika yrkeskompetenser. Efter löpande dialog både med målgruppen och med företag som är intresserade av att stödja projektet är målsättning-

en under 2015 att ta fram och prova fungerande metoder.

Uppvaktad verksamhet

Crossroads har haft besök av besökare från ett 25-tal svenska organisationer i lärande syfte; rikspolitiker från olika partier, journalister, forskare, kommunföreträdare och andra ideella verksamheter. Även ett 20-tal internationella företrädare för stater, städer och organisationer har varit på besök. Utöver det har personalen medverkat på drygt tio nationella och internationella konferenser om utsatthet och migration. I maj 2013 fick initiativet även tilldelat sig utmärkelsen ”Årets europeé” från Svenska Europarörelsen.

Andra bevis på stor genomslagskraft är att nya Crossroads har startats på fyra orter i Sverige; i Göteborg, Linköping, Uppsala och Malmö; och ytterligare några i andra länder är även aktuellt. 2013 tog Crossroads fram en metodhandbok i syfte att sprida kunskaper och erfarenheter och därmed underlätta för andra som vill arbeta med målgruppen. Skribent av metodhandboken är Johan Gärde, fil. dr i religionssociologi, Ersta Sköndals Högskola.

Crossroads genomför regelbundet deltagarenkäter som är upplevelsebaserad utifrån projektmålen, samt för löpande statistik över hur många som besöker verksamheten. Frågorna i enkäterna sätts i relation till bakgrundsfaktorer som nationalitet, ålder, kön och tid i Sverige. Undersökningarna ger även underlag om hur gruppen deltar i verksamheten och hur länge, om det har fått handledning, råd och

stöd och hur de upplevde insatser som verksamheten tillhandahåller såsom samhällsinformation, juridisk hjälp, översättning, tillgång till Internet och telefon, kursverksamhet med mera.

Framgångsfaktorer och lärdomar

Från att ha varit ett tvåårigt projekt i två omgångar är Crossroads i dag en etablerad verksamhet och även en integrerad del av Stockholms Stadsmissions sociala verksamhet. Framgångsfaktorer för att projektet överhuvudtaget skulle bli av är; en fungerande ekonomisk kalkyl samt en stor nypa diplomati och positiv envishet. Sett till driften av verksamheten är framgångsfaktorerna framför allt fyra; kultur- och språkkompetens (EU-vägledarna talar tillsammans nio språk), kombinationen av basbehov och rådgivning, tidig kontakt med deltagarna samt tillgänglighet.

Lärdomarna har varit många. Det vi har lärt oss på vägen, praktiserar vi i verksamheten i takt med att behoven förändras i takt med samhället. Bland annat att målgruppen är rörlig och heterogen; behoven och även bakgrunden skiljer sig åt från individ till individ. Därför är också den språkliga kompetensen en förutsättning för att kunna möta och ge gruppen rätt stöd. Att få information på sitt modersmål skapar ett stort förtroende. Dessutom är långsiktigheten viktig. Det går inte att driva en verksamhet, vare sig själv eller tillsammans med andra, utan långsiktigt satta ambitioner och målsättningar.

Samarbetet mellan ideell sektor och

myndighet/offentlig förvaltning har gett tydliga fördelar sett till kompletterande styrkor och kompetenser. En annan lärdom är att stödet bör omfatta både hjälp med basbehov och mer långsiktigt förbättringsarbete. Det var inte självklart från början. Men nu är den tesen bevisad. Dock får inte basbehoven ta överhand. Det skapar tidsmässiga begränsningar i det långsiktiga förbättringsarbetet. Det gör att vi nu anpassar den öppna verksamheten för att ge bättre och rätt service. När Crossroads startade arbetade få verksamheter med att tillgodose EU-migranternas basbehov, i dag finns det ett stort antal aktörer som uttalat arbetar med det och som vi kan hänvisa deltagarna till. Då kan vi arbeta mer med det som vi gör bäst; information och rådgivning till den grupp som är både nära och långt ifrån arbetsmarknaden. 25 % av de som kommer till Crossroads i dag tillhör egentligen inte målgruppen som kan och får söka arbete i Sverige. En successiv verksamhetsförändring gör att vi kan styra denna grupp till rätt stöd hos andra aktörer.

Fortsatta utmaningar

Migrationen kommer att fortsätta öka så länge den ekonomiska krisen pågår och så länge välfärden och de ekonomiska systemen inte fungerar. Följderna är en ökning av grupper som lever i stor social misär och utsatthet. Grupper som dessutom har en mycket låg levnadsstandard i hemländerna. Vi talar om ett komplicerat arbete som tar lång tid och kräver dialog och insikt över landsgränser-

na. Svårigheten att samarbeta med sociala myndigheter i de länder som EU-migranterna kommer ifrån upplevs i dag som stor, bland annat på grund av bristande information, risk för korruption och i vissa fall explicit diskriminering. Långvarig social utestängning kan även öka riskerna för skuldsättning, kriminalitet, missbruk och psykisk ohälsa. Detta är problem som fattiga EU-migranter inte har från start, utan som växer fram i takt med den ökade utsattheten.

Men det är viktigt att betona att vi inte upplever att det finns risk för att det kommer fler EU-migranter till Stockholm om vi gör en bra verksamhet - än det hade gjort om Crossroads inte hade funnits. Fokus är att vi hanterar och bemöter de som är i behov av vår hjälp. Utan Crossroads etablering och kunskapsspridning hade vi sett ännu fler EU-migranter på Stockholms gator och civilsamhället hade fått ta ett större ansvar än vad det gör i dag. Målgruppen hade dessutom inte fått det stöd som den är i behov av, utöver basbehovet. Och myndigheter hade inte haft tillgång till den kunskapsbas om målgruppen som Crossroads har hjälpt till att skapa.

Crossroads i siffror

Under 2014 hade Crossroad cirka 35 000 besök (134 besök per dag), en ökning med 5 000 besök från 2013. 86 % var män och 14 % kvinnor, merparten oavsett kön var mellan 25 och 50 år. 51 % var tredjelandsmedborgare och 49 % EU-medborgare. Tredjelandsmedborgarna kom främst via Spanien och Italien. De fem län-

der som var mest representerade i verksamheten under 2014 var: Rumänien (33 %), Marocko (10 %), Nigeria (9%), Ghana (7 %) och Senegal (5%). Personalgruppen på Crossroads består av en verksamhetschef, en verk-

samhetsledare, fyra EU-vägledare, en köks- och städansvarig samt tre basbehovsassistenten. Utöver deltids- och tillsvidareanställda har cirka 200 volontärer arbetat i verksamheten, varav ett 50-tal kontinuerligt och aktivt.